

Kottmayer Tibor – Veöreös András

WINKLER GÁBOR (1941–2015)

Winkler Gábor a magyarországi építészettörténet és műemlékvédelem kutatóinak azon széles látókörű generációjához tartozott, akiknek tevékenységében az építészettörténeti kutatás, a műemlékvédelem és az oktatás ötvöződik a tervezői tapasztalatokkal. Ezért nem könnyű életművét egyetlen tanulmányban összefoglalni, mi sem vállalkozhatunk többre, mint felvillantani tevékenységének sokrétűségét, miközben alapvetően az építészettörténet és a műemlékvédelem terén végzett munkásságára koncentrálunk.

A széles körű, az építészet és a műemlékvédelem területét lefedő szakmai tevékenység mögött egy nagy tudású, világlátott, bölcs – ugyanakkor végtelenül szelíd és szerény – embert kell látnunk, aki tisztában volt tudásával, de érveinek soha nem erővel, hanem halkan, ugyanakkor meggyőző erővel tudott érvényt szerezni. Ennek köszönhető, hogy például Pápán a város köztisztviselőjében álló polgárává tudott válni a lakosság, a helyi építészek és a városvezetés szemében egyaránt. Emberi értékei az oktatásban is megmutatkoztak. Elmélyült építészettörténeti kutatásainak köszönhetően a 19. és 20. század fejleményeit általa jól ismert példákkal és történetekkel tudta szemléltetni. Egy adott korszakot mindig törekvéseinek legszélesebb áttekintésével mutatott be, a stíluskövető, illetve újító alkotói szemléletek összevetésével.

A műemlékvédelem oktatásában is a komplex szemléletet, a történeti város rehabilitációját mutatta be, de tárgyalásmódjának lényege mindig az építészet, mint oszthatatlan egész megközelítése volt. A történeti építészet elemeit az építettői motivációtól kezdve az adott korszakban rendelkezésre álló technikai háttér felvázolásán át a jellegzetes építészeti megoldások ismertetéséig prezentálta. Az egyes tantárgyak tananyagát évről évre módosította, folyamatosan gyarapodó tudását azonnal beépítette az oktatásba. Érdekes, tágabb és szűkebb összefüggéseket bemutató előadásainak köszönhetően egyetemi órái népszerűek voltak. Előadásait fehér köpenyben tartotta (ragaszkodott a tanároknak ehhez a klasszikus öltözetéhez) és színes képanyaggal tette közhírré. Mindig a legmodernebb oktatástechnikai eszközöket használta. Archivuma egyaránt őrzi írásvetítő fóliáit, diaanyagát és digitális képsorozatait. Bármilyen technikát választott, előadásainak vezérfonalát kézzel A/6-os lapocskákra írt, az egyes témák szerint borítékokba rendezett vázlatok adták. Az előadás előtt – ha már volt a témában előzmény – újra rendezte a „kártyákat”, amelyeket a fehér köpeny zsebében vitt magával. Az építészek oktatása mellett a Varga Tibor Zeneművészeti Intézet kérésére Művészet- és építészettörténet címmel két féléves, heti két órás kurzust tartott a zenész hallgatóknak, ez volt a kedvenc tárgya, és ezt a hallgatók is érezték.

Tanítási módszerének egyik legfőbb eszköze a séta és a kirándulás volt. Bécsben kijárta, hogy tarthasson vezetést, megkérte és megkapta erre a város engedélyét. A bécsi kirándulások vonattal és tömegközlekedéssel zajlottak, úgy gondolom, ez is a

tanítás része volt. Így lehetett megérteni, hogy a modern város kapuja a vasútállomás. Hallgatóinak nem csak sétákat szervezett Győrben, hanem lehetőség szerint el is vitte őket ásásra, folyamatban lévő felújításra, épületfelmérésre. A 2015 májusi vizsgaidőszak tapasztalata: a fél éves dolgozatok kijavítva és oda-készítve vártak az asztalon. Mind-egyiken pár mondatos értékelés a jegy mellett. 2016-ban az akkori Baross Gábor Szakkollégium zöm-ben építész hallgatói maguk kérték, hogy a szakkollégium fölvehesse a professzor úr nevét. Ez minden másnál pontosabban jelzi tanítvá-nyainak tiszteletét és szeretetét.

A szűk tananyagon túllépve, gon-dolatait összegezve nem egyszer telt házas előadások keretében mutatta be nézeteit szélesebb közönség számára is. A témát mindig közérthetően fogalmazta meg, így tudta közkinccsá tenni tudományos ismereteit.

A tudományos munka során minden feladatot elvállalt. Az egyik utolsó nagy kutatás, amiben részt vett, a nemzetközi ATRIUM projekt¹ volt, aminek keretében Győr 1945 utáni építészetét dolgozta fel. A munka során számos épület publikálásra kerülő homlokzatát maga rajzolta meg kézzel, ceruzával – ezzel is igazolva, hogy az építész kutató számára a rajzolás az épületek, a formák megismerésének egyik leghatékonyabb módszere. A nemzetközi szerepléshez szükséges magas szintű angol nyelvtudással rendelkezett, anyanyelvi szinten kommunikált németül, s ha kellett, franciául is megértette magát.

Személyiségét az építészet mellett a művészetek más ágainak szeretete is megha-tározta. Zongorázott, és életében a zene fontos szerepet játszott. Nagy zenerajongó volt, különösen a komolyzenét kedvelte. Hatalmas bakelitlemez és CD gyűjteménye volt. A tanszéki irodájában minőségi hifiberendezés tette lehetővé, hogy hallgathassa kedvenc zenéit. Szerette a filmeket is, szabadidejében az egyik legkedvesebb tevékeny-sége a családja körében való filmnézés volt. A zenei vagy filmbeli párhuzamok gyakran felbukkantak építészettörténet óráin is. Nem mulasztotta el, hogy egy-egy épülethez, korszakhoz, stílushoz illeszkedő filmrészlet felidézésével színesítse az előadásait.

Tevékenységeinek nagy részét a Győr-Sopron-Pápa háromszögben fejtette ki, de számtalanszor bukkant fel a Budapesti Műszaki Egyetem Építészettörténeti és

1. Winkler Gábor. Forrás: urbanisták.hu

¹ ATRIUM – *Architecture of Totalitarian Regimes of the 20th Century In Europe's Urban Memory*. Az Európa Tanács 2014-es *Cultural Routes* programja.

Műemléki Tanszékén, mint vendég, vagy a Tudományos Bizottság tagja. Mindig jelen volt az ICOMOS rendezvényein is: mozgalmas életet élt. Mindezt úgy, hogy nem vezetett autót, talán nem is volt jogosítványa. Mindenhová vonattal utazott. Felismerte, hogy a vonaton töltött idő rendkívül hatékony tud lenni a munkavégzés szempontjából. Aktív évei során a hordozható számítógép még nem létezett, ezért a szellemi munka nagy részét kézzel írott jegyzetek formájában végezte, minden percet kihasználta. Ha ismerőssel találkozott a vonaton, udvariasan elnézést kért, átült egy másik kupéba és a munkába temetkezett.

A HISTORIZMUS ÉPÍTÉSZETÉNEK KUTATÓJA

Építészettörténeti kutatásainak fókuszában a 19. század építészete állt. Pályáját ebből a korszakból való soproni, később győri épületek feldolgozásával kezdte. Az egyes épületek építéstörténetének felgöngyölítésével tudott általános érvényű építészettörténeti tendenciákat megfogalmazni. Ehhez járult azután a városok szerkezetére, beépítésmódjára és a városképre vonatkozó további kutatás. Ebből az anyagból állt össze elsőként a Sopron 19. századi építészetét bemutató monográfia.² Winkler munkája nem csak a helyi műemlékek védelmét segítette elő, hanem nagymértékben hozzájárult a 19–20. századi épületek kedvezőbb megítéléséhez.³

Winkler egyik legfontosabb publikációja nem könyvként, hanem az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium megrendelésére belső kiadvánnyként, a Győr-Sopron Megyei Tanács Tervező Vállalat sokszorosításában készült el 1983-ra. *Az elmúlt 100 év műemlékei. Metodikai útmutató az elmúlt 100 év műemlékeinek védelméhez* című, hétkötetes mű a következő témákat érinti: 1. kötet: Periodizáció, terminológia, szakmatörténet; 2. kötet: Épülettípusok, formatan; 3. kötet: Útmutató (építészeti örökség védelmének metodikája); 4. kötet: Épületek (elővédelmi lista a vidék elmúlt 100 esztendejének építészeti emlékeiről); 5. kötet: Források (a korszak építészetének teljes korabeli irodalma, településenként és időrendbe sorolva); 6. kötet: Képek (formatani segédlet az épületek leírásához); 7. Megújítás (helyreállítások metodikája) és Korabeli ábrázolások (településenként és időrendbe sorolt reprodukció gyűjtemény a korszak építészeti emlékeiről). E hatalmas munka elsőként próbálta meg módszeresen leírni a közelmúlt épülettípusait, alaktanát, megnevezni stílusait, lehatárolni korszakait, számba venni az építéstechnika változásait stb., és ugyanakkor módszertani segítséget nyújtani a műemléki védelem szempontjaihoz, illetve az emlékek helyreállításához. A források és korabeli ábrázolások gyűjteménye a későbbi kutatókat segíti, az elővédelmi lista pedig az azonnali cselekvés lehetőségét jelenthette volna a hatóságoknak a műemlékké nyilvánításban.

A korszak építészettörténeti kutatásai során a szokásos terminológiák finomítására, pontosítására tett javaslatot. Az 1750-ig tartó korszak irányzatait rokokó és klasz-

² Winkler Gábor: *Sopron építészete a 19. században*. Budapest, 1988.

³ Krähling János: Winkler Gábor építészeti kutatómódszertanáról. *Kortárs építészettörténet II. Konferencia a 75 éves Winkler Gábor emlékére*. Széchenyi István Egyetem. Építészettörténeti és Városépítési Tanszék. Győr. 2016. október. Szerk. Veöreös András. Győr, 2016. 10–16.

szicizáló késő barokk névvel javasolta megkülönböztetni, 1750–1840 között a korai historizmus, a klasszicizmus és a romantika elnevezéseket javasolta. Az 1840–1890 közötti időszakra a kora eklektika megfogalmazás alternatívájaként részben a szigorú (akadémikus vagy érett) historizmus, a korszak második felére pedig a késő (festői) historizmus (eklektika) kifejezések használatát javasolta. 1890–1910 között a szecesszió, Jugendstil és art nouveau fogalmakat, 1910-től pedig a korai modern megfogalmazást alkalmazta. Bár a terminológiák a mai napig nem épültek be szervesen a szakmai köznyelvbe, a szóba jöhető változatok közül Winkler Gáboré tűnik a legárnyaltabbnak.⁴

Szakirányú írásaiban és a korszakról szóló tudományos és ismeretterjesztő előadásaiban egyaránt bemutatta a modern építészet a forradalmi klasszicizmusban és 19. századi mérnök építészetben gyökerező kezdeteit. Rámutatott a késő historizmus és a századfordulós irányzatok modern építészet kialakulásában játszott rendkívül fontos szerepére, ezzel az építészettörténet talán legizgalmasabb korszakának megértéséhez adott támpontokat a későbbi kutatók számára. Így merül fel a zeneszerző Mahler neve – akinek bizonyos szempontból „újrafelfedezője” –, s aki fontos szerepet játszott historizmus felfogásának alakulásában. Ennek egyik dokumentuma a Győri Műhelyben megjelent 1974-es levélváltása Pernye Andrással.⁵ Winkler rokonságot érzett a romantikus Mahler és a soproni Ferdinand Handler (Handler Nándor) a historizmusból kifelé mozduló építészeti modernsége között. Nem véletlen az egybeesés, mert ugyanabban az évben jelent meg alapvető tanulmánya is a témáról.⁶ Érdemes összevetni a nézeti alakulását a nála fiatalabb Kalmár Miklós összegzésével, aki 1974 és 1976 között dolgozott és tanult is Ausztriában.⁷

A 19. századi kismesterek alkotásaival foglalkozva jutott arra a felismerésre, hogy nem az egyes épület, hanem azok tömege, a városszövet az, ami a település karakterét adja. Tehát nem csak a kiemelkedő középületek és paloták lényegesek, hanem a kevésbé értékes házak városléptékű együttese is, melynek fennmaradásáról, megóvásáról szintén gondoskodni kell. Ennek alapján érthető meg, hogy miközben az ICOMOS tagjaként a nemzetközi karták és a szellemükben való cselekvés fontos volt számára, az elvi alapot mégis inkább a Washingtoni karta⁸ és a Népi építészeti örökség kartája⁹ jelentette számára. Nem véletlen tehát, hogy a történeti kutatás a várostervezéshez, a városrehabilitáció feladatához és a települési értékvédelemhez vezette a következő évtizedekben.

⁴ Winkler Gábor: *Az elmúlt 100 év műemlékei. Metodikai útmutató az elmúlt 100 év műemlékeinek védelméhez*. I. kötet. Győr, 1983.; Marótyz Katalin: Mintakövetés és invenció a XIX. század második felének budapesti építészetében. *Építés-Építészettudomány*, 33. 2005. 27–44.

⁵ Aki játssza az építészet szimfóniáját. Winkler Gábor építész Kottmayer Tibor kérdezte. *Műhely*, 36, 2013, 2. 37–42.

⁶ Winkler Gábor: A historizmus főbb irányzatai a XIX. század európai építészetében. *Építés-Építészettudomány*, 3. 1975. 357–367.

⁷ Kalmár Miklós: Történelmi városközpontok Ausztriában. *Műemlékvédelem*, 20. 1976. 181–187.

⁸ A történeti városok védelmének nemzetközi kartája, Washington, 1987. *Karták könyve*. Szerk. Román András, Fejérdy Tamás. Budapest, 1999. 30–31.

⁹ A népi építészeti örökség kartája, 1999. Uo., 67–68.

Amikor a régészet és a művészettörténet tudománya, továbbá a hivatásos műemlékvédelem szervezete kialakult, a historizmus és a szecesszió még kortárs jelenség volt, történetük feldolgozására és alkotásainak védelmére senki sem gondolt. A 20. század derekáig a középkori, a barokk kori és a klasszicista emlékek számítottak védendőnek, s csekély számban a 19. századi romantikus és főképp a historizáló építészet emlékei, ez utóbbiak azonban még a szakmai körökben sem örvendtek nagy elismertségnek. Winkler Gábor az elsők közé tartozott Magyarországon, akik az épületek sokaságának kutatására támaszkodva értékelték e kései időszak építészetét. A 19. századi építészet történetére vonatkozó munkája nagy mértékben járult hozzá a korszak termésének pozitívabb megítéléséhez mind a tudományos szféra, mind a laikus közönség szemében. A historizmus hazai, különösen vidéki építészeti teljesítményének felkutatása, értékeinek számbavétele hozzájárult védelmének megalapozásához. Winkler Gábor érdemeit mutatja, hogy a korszakból származó, műemléki védelemben részesített épületek aránya Győr-Moson-Sopron vármegyében messze az országos átlag fölé emelkedik. Érdemes megemlíteni győri „védetté nyilvánításait”: a Frigyes laktanyát, a Schlichter villát, az Ágyúgyári lakótelepet a Fiala Géza tervezte épületekkel és Árkay Aladár templomával együtt. Ez a három épület(együttes) kiváló példa arra, miért volt szükség a helyi védelem bevezetésére.

A HELYI VÉDELEM BEVEZETÉSE

A műemlékvédelem ma használatos rendszerében bevett fogalom a helyi védelem alatt álló épület vagy terület. A helyi védelem 1999-ben lett kodifikálva,¹⁰ Winkler Gábor Pápa városára kidolgozott javaslata alapján. Az épített örökség differenciálása, az országos jelentőségű műemlékek és a helyi közösség számára fontos épületek elkülönítése ma már általános nemzetközi gyakorlat. Winkler Gábor ismerte fel elsőként, hogy az épített örökségnek azon elemei, melyek nem tartoznak az országosan védendő emlékek körébe, de a helyi közösség identitásának méltó kifejezői – helyi védettséget kell, hogy kapjanak.¹¹ Ide tartoznak a történeti utcaképet alkotó falusi vagy városi lakóépületek, a kis szakrális- és középületek, ipari vagy gazdasági létesítmények, az útmenti kisemlékek.¹² A helyi védelem alá vont épületek jegyzékéről és a védelem szabályairól a települési önkormányzat dönt. Védelem alatt állhatnak egyedi épületek, homlokzatok, akár teljes utcaképek, vagy egy-egy épület jelentősebb részlete is. A tulajdonosok helyi védett épületekkel kapcsolatos

¹⁰ 66/1999. (VIII. 13.) FVM rendelet az építészeti örökség helyi védelmének szakmai szabályairól.

¹¹ Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (Étv.) 57. § (1) bekezdés: Az építészeti örökségnek azok az elemei, amelyek értékük alapján nem részesülnek országos egyedi műemléki védelemben, de a sajátos megjelenésüknél, jellegzetességüknél, településképi vagy településszerkezeti értéküknél fogva a térség, illetőleg a település szempontjából kiemelkedőek, hagyományt őriznek, az ott élt emberek és közösségek munkáját és kultúráját híven tükrözik, a helyi építészeti örökség részét képezik.

¹² Winkler Gábor: *Történeti utakon*. Budapest, 1996. <http://www.sze.hu/~koti/FertoTaj/Kisemlék.pdf>

2. Oldsmobil 88 Delta típusú autó, 1955. Winkler Gábor rajza. © Széchenyi István Egyetem Winkler Gábor Archívum

kötelezettségeit, illetve a védett épületkel kapcsolatos esetleges támogatási rendszert szintén az önkormányzat határozza meg.

A TELEPÜLÉSI SZINTŰ MŰEMLÉKVÉDELEM MÓDSZEREINEK KIDOLGOZÁSA

Winkler Gábor az épület- és településkutatás komplex módszertanának kidolgozásában szerzett elévülhetetlen érdemeket. A történeti épületeket építészként közelítette meg, minden esetben a saját, helyszíni tapasztalataiból, felméréséből indult ki, de a látottakat mindig összevetette a levéltári, tervtári forrásokkal. A helyreállítási terveket az épület történetéből és értékeiből kiindulva készítette el, és igyekezett ezeket összeegyeztetni a korszerű funkcionális igényekkel és műszaki szempontokkal. Úttörő szerepe volt az értékőrző szemléletű településfejlesztési elvek kidolgozásában. A második világháború utáni évtizedekben a városfejlesztés szakemberei a modern gondolkodás bűvöletében éltek, a történeti épületeket csupán elszigetelten, mintegy emléktárgyként tudták beilleszteni a megújítandó városi szövetbe. Bár a történeti városok kutatása már az ötvenes években megindult, a történeti településmagok megőrzésére kidolgozott tervek és a településfejlesztési tervek elkerülték egymást. Winkler Gábor volt az első, aki Pápa esetében a részletes várostörténeti vizsgálat eredményeit és az abból következő fejlesztési javaslatait a nyolcvanas években összehangolta a településrendezés akkori jogi eszközrendszerével. A kutatás alapját a történeti térképek, levéltári anyagok és archív ábrázolások feldolgozása adta. Ez egészült ki teljes körű helyszíni vizsgálatokkal. A településszerkezet és telekszerkezet mellett vizsgálta az

3. Soproni szakmai tanulmányút szünetében Kuslits Tibor városi főépítésszel, 2011. © Veöreös András gyűjteménye

épületek beépítmódját, az építménymagasságokat, a feltáruló utcaképeket, a torony városképi helyzetét. A vizsgálati eredményeket rögzítette a helyszínrajzon, majd telkenként határozta meg a részletes szabályozási paramétereket. Javaslatot adott a városképet zavaró, építészeti értéket nem hordozó tömegek vagy épületrészek bontására, átalakítására, a hiányzó épülettömegek helyén új épületek létesítésére, szükség esetén meglévő homlokzatok módosítására. Javaslatot tett a közterületek rendezésére, a részletek meghatározására, egészen az utcabútorok szintjéig. A városrehabilitációs tervek és a településrendezési tervek összehangolásával sikerült leállítani a pápai Kossuth utca nyugati térfalának terveken már rögzített megsemmisítését, illetve visszaszorítani a modern várostervezést a megvalósult áruházzal környezetére.

E tervek megvalósítását több mint három évtizedes főépítési tevékenysége tette lehetővé. A város által elfogadott koncepcionális terveket minden alkalommal nyilvánosságra hozta. Ily módon a város lakossága értesülhetett a történeti városmagot érintő fejlesztésekről. Ennek eredményeképpen a pápaiak megismerték belvárosuk építészeti értékeit és azonosulni tudtak azok megőrzésével. Bátran mondhatjuk, hogy a belváros szakszerű megújítása az ő eredményes főépítési tevékenységének köszönhetően vált közhíggé Pápán.

A történeti városi szövet megőrzésére vonatkozó módszertanát az MTA Építészettörténeti, Építészettörténeti és Műemléki Állandó Bizottsága elé terjesztette, majd 1994-ben kandidátusi értekezésént védte meg az MTA Tudományos Minősítő Bizottsága előtt. A módszert több más hazai város esetében alkalmazták eredményesen: hasonló módszerekkel újult meg Sopron, Győr, Mosonmagyaróvár történeti településközpontja.

Később ezt a szemléletet és metodikát fejlesztette tovább tájegységi védelemmé. Ennek a módszernek egyik fontos eleme volt a jelenlét, a szemle (a megismerés és az átélés eszköze), ezért a kezdetektől nagy súlyt fektetett arra, hogy bejárja a területet, az épületeket, megismerje az ott lakókat, a korábbi használókkal pedig a levéltári és múzeumi adattári kutatás révén alakíthasson ki szinte személyes kapcsolatot. Fertőrákoson az ICOMOS támogatásával folyt települési vizsgálat a nyolcvanas évek végén.¹³ Magyar részről a kutatás fő szervezője volt Winkler, aki rengeteg időt töltött a helyszínen. Ezt követően 1995-ben elvállalta a háromszáz éves parasztházból kialakítandó tájház művezetését, és kéthetente ott volt a helyszínen, hogy 1997-ben végre megnyílhasson az idegenforgalom szempontjából oly fontos helytörténeti kiállítás. Folyamatos kapcsolata a közreműködőkkel, az ácsból a polgármesterig, a szomszédától az építési hatóságig nem csak az építést szolgálta, hanem az edukációt. Itt minden szereplő, beleértve a kutatót és a műemléki felügyelőt, tanuló volt az ő iskolájában.

A falu arculatának megőrzésével kapcsolatos szakmai ismereteit az 1996-ban a Fertő-Hanság Nemzeti Park felkérésére készített „Útmutató”¹⁴ munkálatai során bővítette. Csaknem tíz évvel a települési arculati kézikönyvek bevezetése után, jól látható, milyen meghatározó volt, illetve lehetett volna ez a kiadvány, ha ismertté válik. Jött utána a településképi és örökségvédelmi értékvizsgálat és hatástanulmány, melynek alapja szintén a Winkler által a nyolcvanas évek elején a településképi vizsgálathoz készített ajánlása volt.¹⁵ Winkler ennek alapján dolgozott a kilencvenes években, amikor az Őrségre kidolgozott adattal járta végig például Ágfalva összes házát.¹⁶ Ennek ugyanaz a szerepe, mint ami a tárgyleíró kartoné a muzeológiában: a legfontosabb adatokat tartalmazza egységes rendszerben, áttekinthetően. Ezekből az egymással összefüggő elemekből áll össze a településképi. Az informatika korában nehezen érthető a helyszíni rajz/vázlat jelentősége, márpedig ezeken számos olyan adat és összefüggés rögzíthető, amely a fényképezőgép lencsén és digitális eszközön keresztül elsikkadhat. A szakember a helyszíni tapasztalatok alapján többet lát és ért meg, mint amit a fejlett technika meg tud mutatni. Hasonló módon készített Winkler Gábor rajzokat a győri rendezési tervhez 2003-ban, amikor kerékpárral járta

¹³ Fertőrákos. *Denkmalspflegerische Überlegungen zur Instandsetzung eines ungarischen Dorfes* = Műemlékvédelemi megfontolások egy magyar falu megújításához. Hrsg. vom Deutschen Nationalkomitee von ICOMOS. München, 1992.

¹⁴ Winkler Gábor: *Útmutató építkezőknek, Őrség, Vend-vidék, Vasi hegyhát*. Sopron, 1996.

¹⁵ Winkler Gábor: *Az elmúlt 100 év műemlékei. Metodikai útmutató az elmúlt 100 év műemlékeinek védelméhez*. I-VII. kötet. Győr, 1983.

¹⁶ Winkler Gábor – Kottmayer Tibor: *Ágfalva, Hegy utca épületvizsgálat*, 1998.

be a várost, és a helyszíni vázlatai bekerültek a rendezési terv hatástanulmányába.¹⁷

Az értékek települési szintű számbavétele, a szélesebb összefüggések felismerése tette lehetővé, hogy tervező építésként is mindig a környezetből kiindulva alkosson. A belvárosi társasházak között az 1978–1980 között megépített, Győr, Aradi vértanúk útja – Bajcsy-Zsilinszky utcai épület érdemel figyelmet. Az épületegyüttes a teljes Centrum-tömb rekonstrukciójának a részét képezte, tehát tágabb városi szövetbe ágyazottan valósult meg.¹⁸ Az alagútszalus technológia adottság volt, de az épület-tömbök szellemes elforgatásával nagy számú, jól bevilágított lakás alakulhatott ki. A belvárosi helyzethez azzal is igyekezett igazodni, hogy a földszintre üzleteket és szolgáltató funkciókat helyezett.

A történeti településekkel kapcsolatos kutatásai lakóhelye, Győr belvárosára irányultak, ahol a középkori településszerkezet megmaradt nyomait felfedezve újszerű perspektívába helyezte a ma látható városszerkezetet. A belvárosi épületeket tömbök-ként kezelte. A történeti házak zárt belső udvarait egymással összenyitva új kontextusba helyezte azokat, az utcák mögött egy második, gyalogosan bejárható városi szövetet hozott létre. Ezzel lehetővé tette a belső helyzetű épületrészek korszerű funkciókkal való megtöltését, ilyen módon hosszú távra biztosította azok fennmaradását. Az udvarok megtervezett burkolataival magas építészeti minőségű átmeneti tereket hozott létre. A terv helyességét igazolja, hogy ezek a terek a mai napig jól működnek. Legismertebb példája ennek a Baross és Kisfaludy utcák találkozásánál, a Centrum tömbben kialakított új, a helyi népnelvben „bécsi udvarnak” keresztelt közterület.

A felújítások építészeti előkészítése során használt munkamódszert Rosta Csaba térbeli keresztretjvénynek nevezte.¹⁹ A sokféle helyszín és egyedi adottság inspirációt is adhat a tervezőnek, de a szempontok módszeres jegyzékbe vétele segítheti igazán a történeti értékek és a használati igények sikeres összeegyeztetését. Winkler Gábor rehabilitációs terveiben szerencsésen ötvöződött a tervező építész és az építészettörténész kutató gondolkodása. Saját tervezői munkáin túl gyakran vállalt mentori szerepet fiatalabb tervezők mellett, ezt olykor műemléki szakértőként, máskor társtervezőként látta el. Erre példa a győri Lloyd épületének felújítása, amelyet Rosta Csaba tervezett.²⁰

A CIVIL VÁROSVÉDŐ

Winkler Gábor építészettörténeti tudását, műemlékes tapasztalatát civil városvédőként is a közösség szolgálatába állította. Tagja volt több helyi, országos és nemzetközi civil szervezetnek, ezek egy részében vezető szerepet is betöltött. Véleményét mindig szelíden, de határozottan és hitelesen képviselte. Széles körű látásmódjának és óriási

¹⁷ Winkler Gábor: *Győr örökségvédelmi értékleltár*, 2003–2004

¹⁸ Moderngyor.hu. [Letöltés: 2025 április]

¹⁹ Rosta S. Csaba: *Keresztretjvény. 1945 utáni építészeti emlékeink védelme. 54. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem, Murga*. Budapest, 2025. 135–150.

²⁰ Visszaszerkesztés, Építészfórum, elérhető: <https://epiteszforum.hu/visszaszerkesztes-a-lloyd-irodahaz-gyor-foteren>

4. Pápa, Korvin utca. Winkler Gábor rajza, 1995. Repr.: Soproni Szemle, 70. 2016. 174.

tapasztalatának köszönhetően mindig tudott érveket felsorakoztatni az értékek megőrzése mellett. Ha kellett egyeztetett, ha kellett előadást tartott, ha kellett szócikket²¹ írt, ha kellett tiltakozott annak érdekében, hogy a veszélyeztetett műemléki értékeket megmentsse. Tanulmányainak sokasága igazolja következetes kiállását.

²¹ Winkler Gábor: Vita a soproni Deák tér „helyreállításáról”. *Műemlékvédelem*, 69. 2005. 239–241. Az idő Winkler Gábor álláspontját igazolta. A soproni Deák téren a társadalmi tiltakozás ellenére megépített, részben föld alá süllyesztett épületek a mai napig sem tudtak szervülni a városképbe.

5. Hallgatók és munkatársak körében egy kiállításmegnyitón a Széchenyi István Egyetemen. © Veöreös András gyűjteménye

2016-ban váratlanul ragadta el a halál. Előző nap Budapesten tartott előadást az Akadémia épületének építéstörténetéről. Másnap – felesége elmondása szerint – fölkelt, dolgozott a szobájában, majd leült kedvenc foteljébe kicsit pihenni, és nem kelt fel többé. Könyveinek, terveinek, dokumentumainak és könyvtárának jelentős részét a Széchenyi István Egyetem Winkler Gábor Archívuma őrzi, nevét Győrött egyetemi szakkollégium is viseli. A *Soproni Szemle* 2016-os évfolyamának 2. számát teljes egészében Winkler Gábor emlékének szentelte és a Széchenyi István Egyetem által szervezett *Kortárs építészettörténet II.* konferencia is Winkler Gábor emlékére került megrendezésre 2016 októberében. Szeretett tanítványai is több tanulmányban emlékeztek meg róla.

WINKLER GÁBOR PÁLYAKÉPE

Winkler Gábor (Szombathely, 1941. május 16. – Győr, 2015. május 19.) Édesapja, Winkler Oszkár a két világháború közötti időszak kiemelkedő jelentőségű soproni

építész volt. 1964-ben szerzett építészmérnöki oklevelet a Budapesti Építőipari Közlekedési Műszaki Egyetemen. Diplomázása után a Győr Megyei Építőipari Vállalatnál dolgozott, tervezői pályáját a Győri Tervező Vállalatnál kezdte 1969-ben. 1972–1990 között a Győr-Sopron Megyei Tanácsi Tervező Vállalatnál működött várostervező építészként. A rendszerváltás után a Hungaro Austro Tervező Kft. vezető építész lett. Tudományos pályáját építészettörténeti kutatással kezdte, elsősorban Sopron és Győr 19. századi emlékeivel és városfejlődésével foglalkozott. Komoly szerepe volt a legújabb kori műemlékek védelmének módszertani megalapozásában. A történeti városmagok rehabilitációjával nem csak elméletben, hanem várostervezőként is foglalkozott. 1975-ben egyetemi doktori fokozatot szerzett a Budapesti Műszaki Egyetemen az építészettörténeti tudomány területén. 1994-ben a műszaki tudomány kandidátusa lett, amit a Műegyetem PhD fokozatként ismert el a következő évben. Ugyanott, ugyanabban az évben habilitált is. 2004-ben az MTA doktora lett, 2009-ben az MTA levelező tagjának jelölték.

Oktatni 1990-ben a győri Széchenyi István Főiskolán kezdett címzetes főiskolai tanárként. Az intézmény egyetemi rangra emelését követően, 2001-től, egyetemi tanár lett. Nyugdíjba vonulásakor, 2011-ben, professor emeritus címet kapott. Tanított a Műegyetem Urbanisztikai Intézetében és a Soproni Egyetem (majd Nyugat-Magyarországi Egyetem) Építéstani Tanszékén. 1992-től a pozsonyi Academia Istropolitana intézményében vendégprofesszorként oktatta a történeti települések védelmét. 1999-től a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem Történeti Települések Fejlesztése Szakmérnöki Szakán tartott településrendezési előadásokat és vezetett gyakorlatot, 2001-től pedig Csíkszeredán adott elő a Nyugat-Magyarországi Egyetem távoktatási programjában. Rendszeresen vitte diákjait tanulmányutakra, konferenciákra, és biztatta őket a szakmai közéletben való közreműködésre.

1991-től Pápa város főépítészeként működött, és ideiglenes megbízottként Győrött is ellátta a főépítési feladatokat. Győri tevékenysége azonban ennél sokkal szerteágazóbb volt, hiszen itt élte életét, s a város környezetéért, civil ügyeiért mindig igyekezett fellépni. Szakmai és tudományos közéleti tevékenysége igen kiterjedt volt. Tagja volt az MTA Építészeti Tudományos Bizottságának. Az Építészettörténeti, Építészetelméleti és Műemléki Állandó Bizottság elnöki feladatait is ellátta 2000–2002 között. 1971-től az Építőipari Tudományos Egyesületnek, 1973-tól a Magyar Urbanisztikai Társaságnak is tagja volt. Aktívan közreműködött az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságában, melynek 1991–2002 között alelnöki, 2002–2006 között elnöki tiszttét töltötte be. A nemzetközi ICOMOS 2011-ben tiszteletbeli taggá választotta. 2001-től a Hungaria Nostra – Város- és Faluvédők Szövetségének alelnöke volt. Nemzetközi szervezetekben is vállalt feladatokat. 1987-től az Alpok-Adria Munkaközösség Történeti Központok Munkabizottság tagjaként, 1993–2011 között az Europa Nostra Tanács hágai tagjaként, 1997–2000 között az Europa Nostra-díj bíráló bizottsági tagjaként működött. Részt vett a *Műemlékvédelem* folyóirat szerkesztőbizottságának munkájában. Kitüntetés: Alpár Ignác-emlékérem, 1979; Ybl Miklós-díj, 1981; Podmaniczky-díj 1992; Hild János-díj, 1995; Széchenyi-díj, 1999; Forster Gyula-díj, 2002; Möller István Emlékérem, 2011; MTA Akadémiai Díja, 2015.

WINKLER GÁBOR BIBLIOGRÁFIÁJA

Winkler Gábor publikációinak válogatott bibliográfiája. Összeáll. Kottmayer Tibor. *Soproni Szemle*, 70. 2016. 237-246.; Winkler Gábor szakirodalmi munkássága. *Építés-Építészettudomány*, 30. 2002. 39-52.

WINKLER GÁBOR FONTOSABB ÍRÁSAI

Sopron 19. századi építészete. *Soproni Szemle*, 22. 1968. 339-376.; Sopron 19. századi építészeti emlékeinek védelméről. *Soproni Szemle*, 28. 1974. 195-215.; A historizmus főbb irányzatai a XIX. század európai építészetében. *Építés-Építészettudomány*, 3. 1975. 357-367.; Újkori építészeti emlékek Sopronban. *Soproni Szemle*, 30. 1976. 97-112.; A soproni evangélikus templom helye Sopron építészetében. *Művészet és felvilágosodás: Művészettörténeti tanulmányok*. Szerk. Zádor Anna, Szabolcsi Hedvig. Budapest, 1978. 161-207.; Történeti belvárosok rekonstrukciós tervezésének tudományos kérdései. *Építés-Építészettudomány*, 14. 1982. 535-538.; *Az elmúlt 100 év műemlékei. Metodikai útmutató az elmúlt 100 év műemlékeinek védelméhez*. I-VII. kötet. Győr, 1983.; A legújabb kori vidéki építészeti emlékek védelméről. *Műemlékvédelem*, 30. 1986. 50-59.; *Sopron építészete a 19. században*. Budapest, 1988.; A korai modern mozgalom és a hagyományok. *Építés-Építészettudomány*, 20. 1989. 64-66.; Győr építészete a Monarchia korában. *Polgárosodás és modernizáció a Monarchiában*. Szerk. Szakál Gyula. Győr, 1993. 59-66.; *Városépítészet a historizmusban. A historizmus művészete Magyarországon. Művészettörténeti tanulmányok*. Szerk. Zádor Anna. Budapest, 1993. 31-48.; Soproni polgárházak a 19. században. *Horler Miklós hetvenedik születésnapjára. Tanulmányok*. Szerk. Lővei Pál. Budapest, 1993. 383-401.; *A legújabb kor magyar építészeti örökségének védelme. Kandidátusi értekezés*. Budapest, 1994.; Handler Nándor soproni építész vázlatkönyve. *Művészet-történeti Értesítő*, 43. 1994. 109-117.; A „Forradalmi építészett” képviselői az Esterházy család szolgálatában. *Tanulmányok Csatkai Endre emlékére*. Szerk. Környei Attila, G. Szende Katalin. Sopron, 1996. 225-243.; Győr városszerkezetének történeti jellegzetességei. *Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára*. Szerk. Bardoly István, László Csaba. Budapest, 1998. 535-544.; Gróf Eszterházy Károly építkezései Pápától Egerig. *Emlékkönyv galántai és fraknoi gróf Eszterházy Károly egri püspök, Pápa város földesura, mecénása és építtetője halálának kétszázadik évfordulója tiszteletére*. Pápa, 2000. 53-61.; *Történeti városok helyreállításának elvei és módszerei*. MTA doktori értekezés. Budapest, 2002.; *Történeti városok helyreállításának elvei és módszerei*. Pápa műemléki belváros rekonstrukciójának tudományos kérdései. *Építés-Építészettudomány*, 30. 2002. 3-38.; Győr városépítészete a dualizmus korában. *Struktúra és városkép. A polgári társadalom a Dunántúlon a dualizmus korában*. Szerk. Tóth G. Péter. Veszprém, 2002. 381-392.; Lőverek, lőverházak Sopronban. *Romantikus kastély. Tanulmányok Komarik Dénes tiszteletére*. Szerk. Vadas Ferenc. Budapest, 2004. 379-397.; Vita a soproni Deák tér „helyreállításáról”. *Műemlékvédelem*, 69. 2005. 239-241.; ICOMOS 2003-2006. *Műemlékvédelem*, 51. 2007. 352-358.; *Pápai*

6. Winkler Gábor bécsi kiránduláson vezeti az egyetemi hallgatókat.

© Kottmayer Tibor gyűjteménye

éveim. Történeti városok helyreállításának elvei és módszerei. Pápa műemléki belváros rekonstrukciójának tudományos kérdései. Pápa, 2007.; Architekt Ferdinand Handler (Sopron/Ödenburg) und der deutsche Frühhistorismus. Architekturverbindungen zwischen Deutschland und Westungarn im 19. Jahrhundert. *Acta Historiae Artium*, 49. 2008. 501–511.; Városépítész a neoreneszánsz korában. *Budapest neoreneszánsz építészete. Tanulmányok.* Szerk. Hidvégi Violetta, Csáki Tamás. Budapest, 2009. 33–42.; Sopron déli külvárosának történeti vizsgálata. *Urbs*, 6. 2011. 11–49.; Helyi értékvédelem Sopronban. *Soproni Szemle*, 67. 2013. 5–31.; Vita a neoreneszánsz építészet megítéléséről az 1950-es években. *Ars Hungarica*, 40. 2014. 474–479.

WINKLER GÁBORRÓL SZÓLÓ MÉLTATÁSOK

Fejérdy Tamás: Winkler Gábor. *Építés- Építészettudomány*, 43. 2015. 161–163.; Veöreös András: Winkler Gábor (1941–2015). *Soproni Szemle*, 69. 2015. 305–306.; Kubinszky Mihály: Prof. dr. Winkler Gábor (1941–2015). *Régi-új Magyar Építőművészet*, 2015, 5. 50.; Winkler Gábor emlékszám. *Soproni Szemle*, 70. 2016. 131–246. benne: Sisa József: Winkler Gábor, az építészettörténész. 133–136.; Krähling János: Winkler Gábor és a magyar tudományos közélet. 137–139.; Fejérdy Tamás – Nagy Gergely: Winkler Gábor és az ICOMOS. 140–149.; Mezei László: Winkler Gábor, a pápai főépítész. 155–164.; Winkler Barnabás: Gondolatok és adatok Winkler Gábor építész életművének kutatásához. 175–180.; Krähling János: Winkler Gábor építészeti kutatómódszertanáról. *Kortárs építészettörténet II. Konferencia a 75 éves Winkler Gábor emlékére.* Szerk. Veöreös András. Győr, 2016. 10–16.; Géczy Nóra: Múlandóból maradandót. Winkler Gábor építész öröksége és építészeti módszertana. *Magyar Építőipar*, 69. 2019. 180–187.